

การศึกษาประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของ วัด สมัยรัชกาลที่ 1-3 ย่านคลองบางกอกน้อย : การเก็บข้อมูลเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม

อินทิรา ยมนา

บทนำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมาจนกระทั่งปัจจุบัน ในชุมชนชาวไทยทุกระดับจะมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านศาสนา การศึกษา ตลอดจนการให้บริการด้านสวัสดิการและสังคมต่าง ๆ

ชุมชนย่านคลองบางกอกน้อยเป็นชุมชนที่มีลักษณะสังคมและการดำรงชีวิตตามลักษณะประเพณีไทยมาตั้งแต่สมัยอยุธยา จนกระทั่งถึงต้นสมัยรัตนโกสินทร์ การเกิดของชุมชนเป็นไปตามแนวยาวของคลองบางกอกน้อยทั้ง 2 ฝั่ง เนื่องจากการสัญจร หลักคือการคมนาคมทางน้ำ เกิดเป็นกลุ่มอาคารพักอาศัยปะปนกับอาคารพาณิชย์พักอาศัยอยู่ทั่วไปโดยประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นเกษตรกร ในชุมชนเหล่านี้ก็จะมีวัดทางพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางกระจายอยู่ทั่วไป เป็นทั้งพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ที่มีความเก่าแก่งดงาม เป็นศูนย์กลางของศิลป-

วัฒนธรรมของไทย จึงมีสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่มีคุณค่าอย่างน่าศึกษาเช่นวัดสุวรรณาราม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ทรงปฏิสังขรณ์และสถาปนาขึ้นเป็นวัดชั้นราชวรวิหาร จากวัดโบราณชื่อ “วัดทอง” ซึ่งมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์คือเป็นที่ตั้งเมรุปูนแห่งแรกของประเทศไทย ใช้ในการพระราชทานเพลิงศพเจ้านายและข้าราชการบริพารชั้นสูงตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลที่ 5¹ และมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมคือมีพระอุโบสถที่มีฐานก่อที่มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษโดยเฉพาะของฐานสิงห์ก่อสร้างสมัยอยุธยาตอนปลายและมีชื่อเรียกเฉพาะว่า “ฐานโค้งปากสำเภา” ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 1² เป็นต้น

จากการที่บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงและเติบโตขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วปราศจากการควบคุมหรือวางแผนแม้บททำให้องค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีระเบียบ ชุมชนย่านคลองบางกอกน้อยก็เช่นกัน

อิทธิพลทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้บทบาทของวัดต่อชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นศูนย์กลางในด้านการศึกษาศิลปวัฒนธรรมและบริการต่าง ๆ ต่อสังคมก็ลดน้อยลงไปด้วย ประชาชนกับวัดมีการห่างเหินกันมากขึ้น วัดที่สร้างมาแต่โบราณแก่ทรุดโทรมเพราะขาดการทุนบำรุงจากประชาชน ก่อปรกับบงบประมาณที่ได้จากรัฐเพื่อการดูแลรักษาก็ไม่มีเพียงพอ ดังนั้นวัดจึงต้องพยายามหารายได้มาจุนเจือในเรื่องนี้เอง ด้วยการให้เช่าที่ดินของวัดเป็นเขตจัดประชุม เพื่อหารายได้มาทุนบำรุงวัดหรือขอบริจาคจากผู้มีจิตกุศลทั้งหลายด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำให้เกิดการให้เช่าที่ดินในเขตวัดไปในเรื่องต่าง ๆ ที่ไม่ถูกต้อง เกิดมลภาวะในลักษณะต่าง ๆ ขึ้นในบริเวณวัด นอกจากนั้นการที่ทางวัดต้องจัดการเองในเรื่องดูแลรักษาซ่อมแซมหรือก่อสร้างอาคารเพิ่มเติมโดยปราศจากการแนะนำที่มีหลักวิชาการ การพัฒนาของวัดที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นการทำให้สภาพทางกายภาพเกิดความเสื่อมโทรมเนื่องจากความแออัดและความขัดแย้งทางรูปแบบอาคารต่าง ๆ ทำให้คุณลักษณะในการเป็นสถาบันหลักและศูนย์กลางทางศิลปวัฒนธรรมเสื่อมถอยไปอย่างน่าเสียดาย ซึ่งน่าจะมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางที่จะพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อมและคงสภาพอันงดงามและทรงคุณค่าทางศิลปสถาปัตยกรรมของวัดต่าง ๆ ไว้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้เสนองานวิจัยเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมของวัดสมัยรัชกาลที่ 1-3 ย่านคลองบางกอกน้อย : การเก็บข้อมูลเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อม ตามความเป็นมาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักดังนี้

- เพื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และสภาพแวดล้อมทางกายภาพปัจจุบันของวัดต่าง ๆ ริมคลองบางกอกน้อยตั้งแต่อยู่ริ้วพระราชพิธีจนถึงแยกคลองชักพระ โดยเลือกศึกษาเฉพาะวัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมหรือศิลปกรรมที่เหมาะสมแก่การศึกษาหรือท่องเที่ยว และเป็นวัดที่สร้างหรือปฏิสังขรณ์ช่วงในต้นกรุงรัตนโกสินทร์คือรัชกาลที่ 1-3
- เพื่อศึกษาข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนในย่านที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของวัดในโครงการ
- วิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขสภาพเสื่อมโทรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของวัดกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน

สภาพแวดล้อมทั่วไปของพื้นที่โครงการ

คลองบางกอกน้อยเป็นส่วนหนึ่งของแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงนนทบุรี-กรุงเทพฯ ซึ่งมีสภาพคดเคี้ยววกวนมาก แต่ได้เปลี่ยนสภาพดินขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นคลอง เนื่องจากการขุดคลองลัดเพื่อย่นระยะทางสัญจรในแม่น้ำเจ้าพระยา 3 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 ปากคลองบางกอกใหญ่-ปากคลองบางกอกน้อย ขุดเมื่อ พ.ศ. 2077-2080 ในรัชสมัยพระไชยราชา

ช่วงที่ 2 ปากคลองบางกวย (หน้าวัดชะลอ) - วัดสุวรรณคีรี (วัดหลัก) ขุดเมื่อ พ.ศ. 2100 ในรัชสมัยพระมหาจักรพรรดิ

ช่วงที่ 3 เมืองนนทบุรีเก่า (ตลาดขวัญ)-ปากคลองบางกวย (หน้าวัดเขมาภิรตาราม) ขุดเมื่อ พ.ศ. 2178 ในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง

(แผนที่ 1)

คลองลัดทั้ง 3 ช่วงนี้ได้ทำให้ทิศทางเดินของแม่น้ำแปรเปลี่ยนไป จนกระทั่งปัจจุบันคลองลัดช่วงที่ 1 และช่วงที่ 3 กลายเป็นลำน้ำเจ้าพระยาไป ส่วนแม่น้ำเดิมกลายเป็นคลองบางกอกน้อยและคลองลัดช่วงที่ 2 ก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของคลองสายนี้ คลองบางกอกน้อยมีความยาวตั้งแต่ปากคลองตรงอยู่เรือพระราชพิธี

ถึงปากคลองตรงวัดเฉลิมพระเกียรติเป็น ระยะทางทั้งสิ้นประมาณ 14 กิโลเมตร

พื้นที่ของโครงการวิจัยนี้ได้แก่พื้นที่ริมคลองบางกอกน้อยช่วงต้นจากปากคลองตรงสถานีรถไฟธนบุรีหรืออยู่เรือพระราชพิธีถึงคลองชักพระหรือคลองบางระมาดซึ่งไปต่อกับคลองบางกอกใหญ่ คลองช่วงนี้มีความยาวประมาณ 3.3 กิโลเมตร (แผนที่ 2)

คลองบางกอกน้อยช่วงนี้แต่เดิมเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งหลังจากการขุดคลองลัดช่วงที่เชื่อมปากคลองบางกอกน้อยและปากคลองบางกอกใหญ่ในรัชสมัยพระไชยราชา เมื่อ พ.ศ. 2077-2080 (แผนที่ 1) กระแสน้ำได้เปลี่ยนทางเดินทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาช่วงนี้ดินขึ้นเล็กลงกลายเป็นลำคลองไปในที่สุด

คลองบางกอกน้อยช่วงที่เป็นพื้นที่โครงการนี้ได้เปลี่ยนสภาพจากการที่เป็นกลุ่มอาคารพักอาศัยสลักกับสวนผลไม้ตามสภาพเดิม เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ริมฝั่งคลองทั้ง 2 ฝั่งเป็นอาคารประเภทต่าง ๆ สร้างอยู่เรียงรายตลอดแนวตั้งแต่ช่วงใกล้ถึงคลองชักพระซึ่งยังคงสภาพเป็นสวนผลไม้อยู่บ้าง

ช่วงปากคลองที่แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นชุมชนและย่านธุรกิจการค้าขนาดใหญ่ระดับเขตได้แก่ เขตบางกอกน้อย ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนวัดสุวรรณาราม ซึ่งเป็นชุมชนใหญ่ 1 ใน 3 แห่ง อีก 2 แห่งที่เป็นชุมชนใหญ่ในย่านคลอง

บางกอกน้อยคือ ชุมชนบางกรวย บริเวณตลาด
วัดชลอ และชุมชนบางใหญ่

อาคารต่าง ๆ มีอาคารราชการ ได้แก่ อยู่เรือ
พระราชพิธี สถานีรถไฟธนบุรี ที่ทำการเขต
บางกอกน้อย และสถานีเคสิกรรม อาคารทาง
วัฒนธรรม ได้แก่ วัดต่าง ๆ อาคารทางการศึกษา
มีทั้งของรัฐและของเอกชน ได้แก่ โรงเรียนวัด
สุวรรณาราม โรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคม ฯลฯ
อาคารพักอาศัยทั้งแบบประเพณีและแบบร่วม
สมัย นอกจากนี้เป็นอาคารพาณิชย์พักอาศัยและ
อาคารบริการ เช่น สถานีบริการน้ำมัน เป็นต้น

จากความเจริญและการขยายตัวของเมือง
ทำให้มีการตัดถนนขึ้นมากมายหลายสาย ดังนั้น
การคมนาคมทางบกในย่านนี้จึงสะดวก และ
กลายเป็นทางหลัก แต่อย่างไรก็ดี การคมนาคม
ทางน้ำโดยเรือหางยาวหรือเรือบดเครื่องกลาง
ลำ ก็ยังคงดำเนินอยู่

ประชากรในย่านนี้ มีรายได้เฉลี่ยต่อ
เดือนประมาณ 5,500 บาท โดยกลุ่มรายได้
เฉลี่ยกลุ่มใหญ่สุด เป็นประมาณ 3,000-5,000
บาทต่อครอบครัว³

วัดในพื้นที่โครงการที่ตั้งอยู่ริมฝั่งคลอง
บางกอกน้อย มีอยู่ทั้งหมด 6 วัด คือ วัด
สุวรรณาราม วัดหม่อมยายแป้น วัดศรีสุธาราม
วัดนายโรง วัดกาวนาภิรตาราม และวัด
สุวรรณคีรี

วัดที่ทำการศึกษา

ในการศึกษาวิจัย ได้จัดวัดใหม่ย้ายแป้น
ออกจากโครงการ เนื่องจากมีคุณสมบัติไม่ตรง
ตามเป้าหมาย และทำการศึกษาเฉพาะ 5 วัด คือ
วัดสุวรรณาราม วัดศรีสุธาราม วัดนายโรง
วัดกาวนาภิรตาราม และวัดสุวรรณคีรี (แผนที่ 3)

ประวัติความเป็นมาและความสำคัญ

1. วัดสุวรรณาราม

- เป็นวัดเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมชื่อ
วัดทอง ได้รับการปฏิสังขรณ์ตลอดพระ-
อาราม ในรัชกาลที่ 1 และ 2
- ความสำคัญ
 - เป็นที่ตั้งเมรุรูปนแห่งแรกในประเทศ-
ไทย (รัชกาลที่ 1)⁴
 - เป็นที่ตั้งพระอุโบสถในรูปแบบที่เรียก
ว่า “ฐานโค้งปากสำเภา” ซึ่งเป็นรูป
แบบพระอุโบสถสมัยรัชกาลที่ 1⁵
 - มีอาคารเก่าที่สร้างสมัยรัชกาลที่ 3
จำนวนมาก
 - มีจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ ฝั่ง
ครุทองอยู่ (หลวงวิจิตรเจษฎา) เขียน
เนมิราช และครุคงเปื้อะ เขียนมโหสถ
ซึ่งเป็นจิตรกรเอกในสมัยรัชกาลที่ 3
 - ฯลฯ
- บทบาทของวัดสุวรรณารามต่อชุมชน
 - ที่ดินส่วนใหญ่เป็นเขตจัดประโยชน์
ให้ราษฎรตั้งบ้านเรือนและทำการค้า
ที่ตั้งอาคารที่ว่าการเขตบางกอกน้อย

- เป็นศูนย์กลางของชุมชนทางด้านศาสนา มีโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์และห้องสมุด
- เป็นที่ว่างโล่งของชุมชน
- ให้บริการด้านที่จอดรถ ท่าเรือ การเก็บขยะ การฉาบน้ำทิ้ง

2. วัดศรีสุทธาวาส

- เดิมชื่อ “วัดชีปะขาว” สร้างสมัยอยุธยา ได้รับการปฏิสังขรณ์และสถาปนาใหม่ในรัชกาลที่ 1 และรับการปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมในรัชกาลที่ 4
- ความสำคัญ
 - มีสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยา, รัชกาลที่ 1 และ รัชกาลที่ 4
 - เป็นวัดที่สุนทรภู่กวีเอกของไทยเคยบวชอยู่
- บทบาทของวัดต่อชุมชน
 - เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมพุทธศาสนา
 - เป็นที่ตั้งบ้านเรือนและร้านค้าของประชาชน
 - เป็นที่ตั้งโรงเรียนของ กทม.

3. วัดสุพรรณบุรี

- เดิมชื่อ “วัดขี้เหล็ก” สร้างสมัยอยุธยา ได้รับการปฏิสังขรณ์และพระราชทานนามใหม่ โดยสมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ในรัชกาลที่ 1

- ความสำคัญ
 - สถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เป็นของใหม่สร้างสมัยรัชกาลที่ 6
- บทบาทของวัดต่อชุมชน
 - เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมพุทธศาสนา
 - เป็นที่ตั้งฌาปนสถานของชุมชน
 - เป็นที่ว่างโล่งเอนกประสงค์
 - เป็นที่ตั้งบ้านเรือนและร้านค้าของชุมชน
 - เป็นที่ตั้งโรงเรียนของ กทม.

4. วัดนายโรง

- สร้างโดยเอกชนในสมัยรัชกาลที่ 4
- ความสำคัญ
 - อาคารในองค์ประกอบหลักได้แก่โบสถ์, เจดีย์ เป็นสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 4
 - จิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์เก่าแก่และงดงามมีคุณค่า
- บทบาทของวัดต่อชุมชน
 - เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมพุทธศาสนา
 - เป็นที่ว่างโล่งเอนกประสงค์
 - เป็นที่ตั้งโรงเรียน กทม.
 - เป็นที่ตั้งบ้านเรือนและร้านค้าของประชาชน
 - เป็นท่าเรือสาธารณะ

5. วัดกวนอิมาราม

- เป็นวัดที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5
- ความสำคัญ

- อาคารในเขตสงฆ์ชาวสวนใหญ่สร้างด้วยไม้ทั้งหลังเป็นแบบประเพณีที่ได้ส่วนสัสดังตามนาคศึกษา

— บทบาทของวัดต่อชุมชน

- เป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมพุทธศาสนา
- เป็นที่ว่างโล่งอเนกประสงค์
- เป็นที่ตั้งโรงเรียน กทม.
- เป็นที่ตั้งบ้านเรือนประชาชน
- เป็นท่าเรือสาธารณะ

วัดทั้ง 5 วัด เป็นวัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และสถาปัตยกรรม และเป็นแหล่งให้ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งมีศักยภาพสูงในอันที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย นอกไปจากการที่ยังดำรงความเป็นสถาบันทางศาสนา ที่ให้บริการในทุกๆ ด้านต่อชุมชนเหมือนดังที่เป็นในอดีตกาล แต่อย่างไรก็ดี บทบาทของวัดในแง่ของสถาบันกลางของชุมชนได้ลดลงไปตามความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความเจริญทางด้านเทคโนโลยี และจากความเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพของวัด ซึ่งไม่สามารถพัฒนาได้เต็มที่ เนื่องจากปัจจัยสนับสนุนจากชุมชนได้ลดน้อยลง เกิดความเสื่อมโทรมต่างๆ ขึ้นในสภาพแวดล้อมซึ่งทำลายคุณค่าของวัดลงอย่างน่าเสียดาย

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การพัฒนาสภาพแวดล้อมของวัดทั้ง 5 วัด ยังมีศักยภาพสูง และ

ควรจะทำให้ได้อย่างที่ไม่มีปัญหาในเรื่องปัจจัยสนับสนุนมากนัก

การวิเคราะห์

จากการศึกษา ได้แบ่งวัดทั้งหมดเป็น 2 กลุ่ม คือ วัดกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย ได้แก่ วัดสุวรรณาราม วัดศรีสุทธาราม และวัดสุวรรณคีรี เป็นกลุ่มที่ 1 และวัดนายโรงกับวัดภาวนาภิรตาราม ซึ่งสร้างหลังสมัยรัชกาลที่ 3 อีกกลุ่มหนึ่ง

จากการสำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยได้พบว่า ทุกวัดมีปัญหาความเสื่อมโทรมทางด้านกายภาพอยู่มากมาย ทั้งในองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่ทำให้บทบาทของวัดลดความสำคัญลง การเอาใจใส่ทะนุบำรุงจากประชาชนต่อวัดจึงลดลงด้วย

ความเสื่อมโทรมจากการสำรวจ ได้แก่

- อาคารที่ได้รับการซ่อมแซม ไม่กลมกลืนกับของเดิม
- อาคารสร้างขึ้นใหม่ ไม่เข้ากับของเดิม ทำให้กลุ่มอาคารในวัดขาดเอกภาพและเกิดความแออัด
- การใช้เนื้อที่ส่วนต่าง ๆ ของผังบริเวณวัด ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดองค์ประกอบหรือกิจกรรมที่ไม่จำเป็นและไม่สมควรจะมีขึ้นในวัด

– การขาดการทะนุบำรุงรักษาหรือพัฒนา
ส่วนต่าง ๆ ของวัด จนทำให้เกิดความ
เสื่อมโทรมในสภาพแวดล้อม
ปัญหาที่เกิดขึ้นในผังบริเวณและองค์ประกอบ
ต่าง ๆ ของวัด แสดงในตารางที่ 1 และ 2

สาเหตุของปัญหาและข้อเสนอแนะ

ปัญหาทางด้านผังบริเวณ

1. ไม่มีการแบ่งเขตที่ดินของวัดและเอก-
ชนอย่างชัดเจน
 2. ไม่มีการกำหนดขอบเขตของการใช้
ที่ดินภายในวัดอย่างชัดเจน
 3. การเปลี่ยนทางเข้าหลักเป็นทางบก
โดยตัดถนนเข้าจากหลังวัด
 4. ไม่มีการกำหนดขอบเขตของเขตจัด
ประโยชน์ให้เหมาะสม
 5. ไม่มีการดูแลรักษาที่ว่างและองค์ประ-
กอบทางภูมิสถาปัตยกรรมให้เหมาะสม
 6. การนำที่ว่างของวัดไปจัดกิจกรรมหา
รายได้ทะนุบำรุงวัด ทำให้เกิดกิจกรรม
ที่ไม่เหมาะสมขึ้น
 7. ขาดการป้องกันในเรื่องน้ำท่วม ทำให้
เกิดความเสียหายขึ้นเป็นประจำ
- ภาพ 1-6 เป็นภาพแสดงปัญหาที่เกิดขึ้นใน
ผังบริเวณของวัดในโครงการ

ข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ปัญหาด้าน ผังบริเวณ

1. กำหนดขอบเขตของที่ดินวัดจากที่ดิน
เอกชนให้ชัดเจน ด้วยองค์ประกอบ

ทางภูมิสถาปัตยกรรม เช่น กันรั้ว
ปลูกต้นไม้ ซุดคู

2. วางผังแม่บทการใช้ที่ดินภายในวัดให้
เหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เขต
จัดประโยชน์ควรกำหนดให้ชัดเจน
และเป็นสัดส่วน
3. ดูแลรักษาที่ว่างโล่งต่าง ๆ ภายในวัด
ให้สะอาดเรียบร้อย ด้วยการปลูก
ต้นไม้ สร้างทางเท้า ปรับพื้นที่ผิวให้
เหมาะสม
4. ถ้าจำเป็นต้องหารายได้ ควรเลือกที่
ว่างโล่งเพื่อกิจกรรมหารายได้ให้อยู่
ห่างจากองค์ประกอบหลักของวัด หรือ
แกนหลักของผัง คือเขตพุทธาวาส
และควรกำหนดขอบเขตให้ชัดเจน
5. ในการแก้ปัญหาที่ถนนทางเข้าวัดตัด
ผ่านส่วนใช้สอยของวัดอย่างไม่เหมาะ
สม ถ้าเป็นไปได้ควรย้ายถนนหรือ
ปรับปรุงให้เหมาะสม
6. วัดที่น้ำท่วม ควรพิจารณาทำเขื่อน
หรือกรณีที่มีวัดที่มีที่ว่างด้านติดคลอง
มาก ๆ อย่างเช่นวัดนายโรง วัด
ภาวนาภิรตาราม อาจพิจารณาถมดิน
เป็นชั้น ๆ ลดหลั่นกันเข้าด้านใน โดย
อาจใช้ที่ว่างหลังเขื่อนดินนั้นทำกิจ-
กรรมต่าง ๆ ได้ด้วย

ตารางที่ 1
แสดงระดับปัญหาที่เกิดขึ้น
ในพื้นที่บริเวณของวัด

องค์ประกอบของพื้นที่วัด											
กลุ่มที่ 1	1. วัดสุวรรณาราม	2. วัดศรีสุทธาราม	3. วัดสุวรรณคีรี	4. วัดนายโรง	5. วัดภาวนามิสทาราม	เขตพุทธาวาส	เขตสังฆาวาส	โรงเรียนสอนพุทธศาสนา	โรงเรียน	ฌาปนสถาน	เขตจัดประโยชน์
	✓	✓	○	○	○	○	○	✓	✓	✓	✓
กลุ่มที่ 2	6. วัดสุวรรณาราม	7. วัดศรีสุทธาราม	8. วัดสุวรรณคีรี	9. วัดนายโรง	10. วัดภาวนามิสทาราม	ที่จอดรถ	ที่ว่างทั่วไป	ที่ว่างต่อเนื่องกับส่วนพุทธาวาส	การเข้าถึงทางน้ำ	การเข้าถึงทางรถ	มุมมองจากด้านคลองบางกอกน้อย
	○	○	○	✓	○	○	○	○	○	○	○

หมายเหตุ

- ✓ = สภาพดี
- = ต้องปรับปรุง
- x = ใช้ไม่ได้

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม

ตารางที่ ๒
แสดงระดับปัญหาในองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัด

องค์ประกอบหลัก													อื่น ๆ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
กลุ่มอาคารหลัก													กลุ่มอาคารอื่น ๆ													ภูมิสถาปัตยกรรม													สาธารณูปโภค			อาคารประกอบ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
แสดงระดับปัญหาในองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัด													โบสถ์													วิหาร													เจดีย์													วิหาร													กุฏิสงฆ์													หอดฉัน													ศาลาการเปรียญ													โรงเรียนศาสนา													เมรุ													ศาลาธรรม													สุสาน													ศาลา													ศาลาท่าน้ำ													โรงเรียน													ห้องสมุด													ทางเท้า													ถนน													ลานโล่ง													สนามหญ้า													การปลูกต้นไม้													ลานโล่งด้านวัดน้ำ													ที่จอดรถ													สะพาน													ท่าเทียบเรือ													เขื่อน													ระบบระบายน้ำ													ระบบไฟฟ้า													ระบบประปา													บ้านพักอาศัย													อาคารพาณิชย์กรรม													อาคารราชการ																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																				
ตารางที่ 2																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																							

การแก้ปัญหาในส่วนผังบริเวณนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากนัก อยู่ในขอบเขตความสามารถของบุคลากรของวัดที่จะทำได้ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณมากนัก

ปัญหาทางด้านสถาปัตยกรรม

1. อาคารชำรุดทรุดโทรมหรือถูกใช้ในกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม
2. การซ่อมแซมของใหม่ไม่กลมกลืนกับของเก่า
3. อาคารสร้างใหม่ไม่กลมกลืน แออัด และแนวแกนขัดแย้งกัน
4. อาคารอื่น ๆ ที่สร้างภายในวัดมีรูปแบบที่ไม่กลมกลืน และทำลายความงามของอาคารสำคัญของวัด

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา

ในการซ่อมแซม ต่อเติม หรือสร้างอาคารใหม่ ควรให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการศาสนาและกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแลให้เป็นไปอย่างเหมาะสมกลมกลืนกับอาคารเดิม

วัดสุวรรณาราม

เป็นวัดที่มีเนื้อที่กว้างขวาง แต่การใช้เนื้อที่ดินมีขอบเขตชัดเจน ไม่ปะปนกัน ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมของวัดนี้มีไม่มากนัก

รายละเอียด

ปัญหา

ข้อเสนอแนะ

1. การเข้าถึง	- ทำน้ำไม่เหมาะสม - ถนนทางเข้าแคบและใช้ร่วมกับเอกชน	- สร้างทำน้ำให้มีรูปแบบกลมกลืนกับส่วนอื่น - พิจารณาจัดระบบรถเดินทางเดียวร่วมกับทางรถอื่นๆในชุมชนรอบวัด

หรืออย่างน้อยควรดำเนินการไปภายใต้คำแนะนำของผู้ที่มีความรู้ในด้านออกแบบสถาปัตยกรรม

การเสนอแนะการแก้ปัญหาของวัดกลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาวิจัยวัดกลุ่มเป้าหมาย คือวัดที่สร้างหรือปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 1-3 และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ศิลปสถาปัตยกรรม อันได้แก่ วัดสุวรรณาราม วัดศรีสุทธาราม และวัดสุวรรณคีรีนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยลึกลงไปในรายละเอียดทางด้านที่เกี่ยวกับผังบริเวณของแต่ละวัด พร้อมทั้งเสนอแนะการแก้ไขปรับปรุงเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อมของวัดทั้ง 3 วัด โดยเรียงลำดับตามหัวข้อคือ การเข้าถึง มุมมองจากด้านหน้าวัด(คลองบางกอกน้อย), ที่ว่าง (พื้นที่ว่างต่อเนื่องกับเขตพุทธาวาสและที่ว่างอื่น) เขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตจัดประโยชน์ และอื่นๆ

การเสนอแนะบางจุดเสนอด้วยการออกแบบเป็นภาพร่าง

รายละเอียด	ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
2. มุมมอง	- ดันไม้ในที่ว่างด้านติดคลองบังอาคารสำคัญในแนวแกนหลักของผัง	- จัดระเบียบในเรื่องรูปทรงและขนาดของต้นไม้ให้ส่งเสริมมุมมอง
3. ที่ว่าง	- ที่ว่างหน้าพุทธาวาส ขาดการดูแลให้เหมาะสมในเรื่องสภาพและกิจกรรมที่เกิดขึ้น เช่น เป็นที่จอดรถ, เก็บขยะ ของชุมชน - ที่ว่างด้านหลังพุทธาวาสกว้าง	- ออกแบบจัดด้านภูมิสถาปัตยกรรมให้เหมาะสมในที่ว่างทั้ง 2 ส่วน - กำหนดขอบเขตที่จอดรถ - ย้ายจุดเก็บขยะไปไว้ในเขตจัดประโยชน์ที่ต่อเนื่องกับรถขยะได้สะดวก
4. พุทธาวาส	- ผังพื้นของลานรอบโบสถ์และการปลูกต้นไม้ไม่มีระเบียบและทรุดโทรม	- ปรับผิวพื้นด้วยวัสดุที่กลมกลืนและส่งเสริมส่วนอื่น ๆ - กำหนดชนิดต้นไม้ให้มีรูปทรงที่ไม่ทำลายอาคาร
5. สังฆาวาส	- สภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไปเสื่อมโทรม เช่น ทางเดิน, การปลูกต้นไม้	- ออกแบบปรับปรุงให้เหมาะสม
6. เขตจัดประโยชน์	- อาคารบางส่วนที่ต่อเนื่องกับถนนทางเข้าวัดมีสภาพทรุดทรึงไม่งดงาม	- กันรั้วหรือปลูกต้นไม้กันเขตจัดประโยชน์ให้เป็นสัดส่วน - จัดที่ว่างส่วนหลังเมรุเผาศพเป็นจุดเก็บขยะเพื่อบริการต่อชุมชน
7. เมรุ	- ไม่มีปัญหา นอกจากเรื่องที่จอดรถ	- กำหนดที่จอดรถไว้ข้างศาลาการเปรียญ

สรุปปัญหา

ปัญหาของวัดสุวรรณารามตามที่เสนอรายละเอียดมานั้นพอจะสรุปได้ว่าปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในผังบริเวณของวัดในส่วนที่เป็นที่ว่างต่อเนื่องกับเขตพุทธาวาส ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ

ความเสื่อมโทรมที่เกิดจากการที่วัดต้องการชุมชนในกิจกรรมซึ่งไม่ควรเกิดขึ้นในวัด และการขาดการทูลบำรุงรักษาองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เหมาะสมการออกแบบปรับปรุงผังบริเวณ

แผนที่ 5 (ปรับปรุงจากแผนที่ 4) เป็นการเสนอแนะในการออกแบบเพื่อปรับปรุงที่ว่างต่าง ๆ ในวัดสุวรรณารามคือ

1. ที่ว่างหน้าเขตพุทธาวาส

— จัดแบ่งลานโล่งหน้าพุทธาวาสเป็นที่จอดรถอยู่ข้างศาลาการเปรียญและลานพักผ่อน โดยมีการปูพื้นผิวที่แตกต่างกันและกันด้วยแนวต้นไม้พุ่มเตี้ย

— ส่วนริมน้ำทั้งหมดเป็นเขื่อนถาวรที่มีทางเดินหลังเขื่อนตลอดแนว

— ปรับปรุงการปลูกต้นไม้และสนามที่ลานว่างหน้ากุฏิสงฆ์คณะ 3 และปลูกไม้พุ่ม

วัดศรีสุธาราม

เป็นวัดที่มีปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมมาก เพราะขาดการทะนุบำรุงรักษาที่ดีและถูกต้อการใช้ที่ดินของวัดเป็นไปอย่างไม่มีระเบียบและไม่มีการกำหนดขอบเขต

รายละเอียด	ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
1. การเข้าถึง	— ถนนทางเท้าผ่านเขตจัดประโยชน์ที่ไม่มีการกำหนดขอบเขตและมีสภาพไม่เรียบร้อยและเป็นอุปสรรค	— ขยายถนน ปรับผิวพื้นทางเท้า — ปลูกแนวต้นไม้กันส่วนถนนจากเขตจัดประโยชน์
2. มุมมอง	— มุมมองไม่เหมาะสม เพราะเนื้อที่ด้านหน้าพุทธาวาสส่วนที่ติดคลองแคบมาก และมีต้นไม้ขนาดใหญ่ปลูกอย่างหนาแน่น	— ออกแบบจัดสวนที่ว่างด้านริมน้ำให้เป็นลานโล่งและปลูกต้นไม้เตี้ยเพื่อไม่ให้บดบังมุมมอง
3. ที่ว่าง	— ที่ว่างทั้งส่วนที่ต่อเนื่องกับเขตพุทธาวาสและส่วนอื่น ๆ ทรุดโทรม ขาดการดูแลรักษา — บางส่วนเป็นเขตจัดประโยชน์	— ออกแบบจัดด้านภูมิสถาปัตยกรรมให้เหมาะสม — บำรุงส่วนจัดประโยชน์ออกไป

เป็นแนวรั้วกันขอบเขตให้เป็นสัดส่วนจากลานพักผ่อน

2. ที่ว่างด้านหลังพุทธาวาส ปรับปรุงเป็นสนามหญ้าโดยปลูกแนวไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่แนวรั้วชิดเขตโรงเรียนสุวรรณารามวิทยาคมเพื่อปิดบังอาคารเรียนที่มีรูปแบบและขนาดที่ทำลายความงามของอาคารในเขตพุทธาวาส

3. ในเขตจัดประโยชน์ด้านหลังถาวรสถานซึ่งติดกับถนนทางเข้า จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นลานบริการขนถ่ายของชุมชนแทนจุดเดิมในที่ว่างข้างศาลาการเปรียญ

ภาพ 7-10 เป็นตัวอย่างการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงตามการออกแบบในแผนที่

รายละเอียด	ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
4. พุทธาวาส	— สภาพทั่วไปดี แต่ขาดการดูแล เรื่องความสะอาด	—
5. สังฆาวาส	— สภาพของหมู่กุฏิเสื่อมโทรม — เอกชนบุกรุกเข้าสร้าง บ้านเรือนปะปน — สภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม เช่น ทางเดิน ดันไม้	— ปรับปรุงซ่อมแซมและออกแบบด้าน ภูมิสถาปัตยกรรมให้เหมาะสม — ย้ายส่วนบ้านพักอาศัยเอกชนออกไป
6. เขตจัดประโยชน์	— ไม่มีการกำหนดขอบเขตเป็นสัดส่วน — ไม่มีการจัดวางผังที่เหมาะสม	— กำหนดขอบเขตให้อยู่ส่วนหน้า ด้านถนน — ขุดคูน้ำและปลูกแนวต้นไม้กั้นเขต ไม่ให้รูกล้ำปะปนกับส่วนอาคารในวัด

สรุปปัญหา

วัดศรีสุदारามไม่เหมือนวัดสุวรรณารามซึ่งมีปัญหาส่วนใหญ่อยู่ในเขตที่ว่างด้านหน้าพุทธาวาส แต่วัดศรีสุदारามมีความเสื่อมโทรมอย่างมากเกือบจะในทุกส่วนของผังบริเวณ ดังนั้น การปรับปรุงผังบริเวณทั้งหมดจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพื่อสามารถทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นได้

ปัญหาส่วนใหญ่คือความไม่เป็นระเบียบ และความสกปรกที่เกิดจากการไม่กำหนดขอบเขตของเขตจัดประโยชน์ให้เด็ดขาด และการขาดความเอาใจใส่ดูแลในส่วนที่ว่างต่าง ๆ

การออกแบบปรับปรุงผังบริเวณ

แผนที่ 7 แสดงการปรับปรุงผังบริเวณ

ของวัดศรีสุदारาม โดยมีแนวความคิดที่จะให้เกิดสภาพแวดล้อมที่งดงามด้วยการออกแบบคือ

1. ย้ายบ้านพักอาศัยที่ปะปนในส่วนสำคัญของวัดออกเพื่อให้เกิดความเป็นสัดส่วน
2. กำหนดขอบเขตของเขตจัดประโยชน์ด้วยภูมิสถาปัตยกรรม สำหรับวัดศรีสุदारามนี้ใช้น้ำเป็นตัวกั้น ซึ่งทำได้สะดวกเพราะมีคลองซอยทั้งสองข้างของเขตที่ดินอยู่แล้ว โดยขุดคูน้ำเข้าในที่ดินทั้ง 2 ข้าง
 - ระหว่างสังฆาวาสกับเขตจัดประโยชน์ด้านเหนือ โดยทำสระน้ำเพื่อให้ส่วนสังฆาวาสได้ใช้ประโยชน์ด้วย

— ระหว่างพุทธาวาสกับโรงเรียนวัดศรี-
สุธารามและเขตจัดประโยชน์ด้านใต้
นอกจากนี้ยังใช้แนวต้นไม้ยืนต้นปลูกริม
คูน้ำเพื่อให้เกิดความเป็นสัดส่วนและให้ความร่ม
รื่นด้วย

3. ส่วนที่ว่างริมคลองบางกอกน้อยซึ่ง
เป็นส่วนหน้าของวัดเปิดโล่งหมด โดย
ปลูกแต่เพียงต้นไม้พุ่มเตี้ยหรือไม้ดอก
ตามแนวเขื่อน ซึ่งมีทางเดินริมเขื่อน
ด้วย ยกเว้นกลุ่มต้นไม้ยืนต้นระหว่าง
หอร่มงกับศาลาสวดมนต์ซึ่งปลูกเพื่อ
ร่มเงา

4. จัดส่วนอาคารกิจกรรมต่าง ๆ ของสัง-
ฆาวาส ได้แก่ หอไตร หอร่มง ศาลา

สวดมนต์ ศาลาการเปรียญ ให้มีความ
สัมพันธ์ต่อเชื่อมกันด้วยการ จัดลาน
ต่อเนื่องโดยมีการ ปรับพื้นผิวให้เป็น
อันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อการใช้สอยติด
ต่อกันได้สะดวก

5. กันไม่ให้รถเข้าถึงที่ว่างด้านหน้าพุทธา-
วาสด้วยการจัดที่จอดรถไว้ระหว่าง
พุทธาวาสกับโรงเรียนเพื่อใช้ประ-
โยชน์ร่วมกัน

6. จัดที่ว่างผืนใหญ่เป็นสนามหญ้าเพื่อ
ความงดงามเป็นระเบียบ

ภาพ 11-14 เป็นตัวอย่างของการเสนอ
แนะเพื่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อม

วัดสุวรรณคีรี

เป็นวัดที่มีรูปร่างที่ดินที่แตกต่างกว่าวัดอื่น ๆ คือเป็นรูปสามเหลี่ยม ดังนั้นการวางแผนของ
กลุ่มอาคารของวัดจึงไม่กลมกลืนกัน เป็นวัดที่มีปัญหาทางกายภาพในด้านสภาพแวดล้อมอย่างมาก

รายละเอียด	ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
1. การเข้าถึง	— ทางน้ำไม่มีปัญหา — ทางบก ประตูทางเข้าอยู่ข้างสุสาน — ถนนทางเข้าแคบมาก	— เปลี่ยนที่ตั้งประตูทางเข้า ขยายสุสาน — ขยายถนนและจัดลานจอดรถ
2. มุมมอง	— มุมมองไปยังส่วนอาคารในเขต พุทธาวาสถูกกลุ่มบ้านพักอาศัย ของเอกชนที่ปลูกชิดริมถนนบัง	— รื้ออาคารพักอาศัยออกให้หมด — ออกแบบจัดระเบียบในที่ว่างด้าน หน้าพุทธาวาสให้เหมาะสม
3. ที่ว่าง	— ที่ว่าง 3 ส่วน คือด้านหน้า พุทธาวาสด้านข้าง และด้านหลัง มีสภาพทรุดโทรมไม่เหมาะสม	— ออกแบบที่ว่างทั้งหมดให้เหมาะสม

รายละเอียด	ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
4. พุทธาวาส	— อาคารบางหลังทรุดโทรม — ผิวพื้นลานรอบโบสถ์ไม่เหมาะสม — การปลูกต้นไม้ไม่เป็นระเบียบและมีขนาดไม่เหมาะสม	— ปรับปรุงซ่อมแซมอาคารที่ชำรุด — จัดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม — ปรับปรุงการปลูกผิวพื้นลานรอบโบสถ์และการปลูกต้นไม้
5. สังฆาวาส	— หมู่กุฏิแออัด — ทางเดินในหมู่กุฏิเป็นทางเดินของประชาชนเข้าสู่ฌาปนสถาน	— อาคารที่ทรุดโทรมบางหลังควรรื้อถอนเพื่อให้เกิดที่ว่างภายใน — ออกแบบจัดทางเดินเข้าสู่ส่วนฌาปนสถานใหม่ เพื่อไม่ให้ปะปนกับทางเดินของพระสงฆ์
6. เขตจัดระเบียบ	— ไม่มีการกำหนดขอบเขต จึงเข้าไปปะปนกับเนื้อที่ส่วนต่าง ๆ ของวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านริมคลองบางกอกน้อย	— ออกแบบกำหนดขอบเขตของเขตจัดระเบียบให้ชัดเจนและเหมาะสม
7. ฌาปนสถาน	— กลุ่มอาคารบังความงามของโบสถ์ — ทางรถและทางเดินก่อปัญหาบางส่วนอื่น ๆ ของวัด	— อาคารบางหลังที่เป็นปัญหา ถ้าเป็นไปได้ควรรื้อถอนออก — จัดพื้นที่ผิวดิน ขยายขนาด และกำหนดที่จอดรถ

สรุปปัญหา

วัดสุวรรณคีรี มีปัญหาทางกายภาพซึ่งสรุปได้ว่าส่วนใหญ่เกิดจากการจัดผังบริเวณที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดปัญหาคือ

- ทางเข้าจากด้านถนนต้องผ่านสุสานและถนนแคบ
- มุมมองเข้าสู่แกนหลักของผังคือพุทธาวาสไม่ดีเนื่องจากบ้านพักอาศัยเอกชนบดบัง

- ที่ว่างหน้าพุทธาวาสเสื่อมโทรมเนื่องจากมีเขตจัดระเบียบปะปน
- ที่ว่างต่าง ๆ เสื่อมโทรมเพราะขาดการดูแล
- เกิดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมในบริเวณวัด เพราะไม่มีการกำหนดขอบเขตของเขตจัดระเบียบ
- ทางเข้าจากถนนด้าน หลังปะปนกับทางเข้าเขตสังฆาวาส

การออกแบบปรับปรุงผับริเวณ

ควรจัดปรับปรุงผับริเวณทั้งหมดของวัดสุวรรณคีรีตามแผนที่ 9 ซึ่งออกแบบปรับปรุงโดยมีแนวความคิดที่จะให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมคือ

- แก้ปัญหาเรื่องทางเข้า
 - ย้ายประตูทางเข้า ย้ายถนนและขยายขนาดเป็น 6.00 เมตรตลอด
 - ย้ายสุสานไปไว้ติดกำแพงด้านหลังวัด และกันเป็นสัดส่วนด้วยกำแพงและแนวต้นไม้
 - จัดลานจอดรถให้สัมพันธ์กับส่วนอื่น
- แก้ปัญหามุมมอง
 - ย้ายเขตจัดประโยชน์ด้านริมคลอง บางกอกน้อยไปไว้ด้านประตูทางเข้าจากถนน
 - กำหนดขอบเขตส่วนจัดประโยชน์ที่ยังเหลือด้วยการจัดแนวต้นไม้และชุดคูน้ำเป็นตัวกัน
- แก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของที่ว่างด้านหน้าพุทธาวาสด้วยการจัดภูมิสถาปัตยกรรมด้วยการออกแบบทำทึบบริเวณทางเดินเท้าเข้าสู่พุทธาวาส จัดลานและปลูกต้นไม้ยืนต้นและไม้พุ่มรอบมณฑป จัดปลูกต้นไม้เป็นแนวและทำสนาม โดยให้ส่วนที่อยู่หน้าพุทธาวาสทั้งหมดเป็นที่ว่างโล่ง ไม่มีต้นไม้ขนาดใหญ่เพื่อให้บทบังมมมอง

- จัดที่จอดรถด้านหน้ามาปนสถานและศาลาการเปรียญ
- จัดกลุ่มของปราสาท เจดีย์ หอระฆังทางด้านเหนือพุทธาวาสให้เป็นส่วนต่อเนื่องกันด้วยลานปรับผิวพื้นและจัดปลูกต้นไม้ประดับ
- จัดภูมิสถาปัตยกรรมในเขตโรงเรียนวัดสุวรรณคีรี
- ออกแบบทางเดินให้ต่อเนื่องจากทางเข้าด้านหลังพุทธาวาสเข้าสู่ด้านหน้าพุทธาวาสและมาปนสถาน

ภาพ 15-18 เป็นตัวอย่างการเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงตามแผนที่ 9

บทสรุป

โครงการวิจัยนี้ได้จัดกระบวนการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอนคือ

- วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- พื้นที่โครงการ : สภาพแวดล้อมทั่วไป
- วัดในพื้นที่โครงการ : ลักษณะทางกายภาพ ปัญหาและข้อเสนอแนะทั่วไปในการแก้ปัญหา
- ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของวัดกลุ่มเป้าหมาย

จากการพิจารณาผลของการวิจัยจะเห็นว่าวัดสุวรรณาราม วัดศรีสุดาราม วัดสุวรรณคีรี ซึ่งเป็นวัดที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ยังเป็นสถาบันกลางของชุมชนเช่นเดียวกับวัดต่าง ๆ ริมคลองบางกอกน้อยทั่ว ๆ ไปตามลักษณะวัฒนธรรมดั้งเดิม

ของคนไทย ปัจจุบันประชาชนในย่านยังใช้วัดเป็นแหล่งชุมชนเป็นที่พบปะสังสรรค์กันในงานบุญ งานประเพณีอยู่ตลอดมา รวมทั้งวัดเองก็ยังให้บริการในด้านศาสนาและการศึกษา ได้แก่ การเป็นที่จัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาพุทธในวันอาทิตย์และโรงเรียนทั่วไปอีกด้วย

แต่จากการที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมและเศรษฐกิจทั้งของชุมชนและของวัดเอง และการขยายตัวเติบโตของชุมชนได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ที่มีผลทำให้ลักษณะทางกายภาพของวัดเสื่อมโทรมลง ความเสื่อมโทรมนี้เกิดขึ้นทั้งในผังบริเวณและตัวอาคารทั้งที่เป็นองค์ประกอบหลักและรองของวัด ทำให้คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมด้อยลงอย่างน่าเสียดาย

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจทั้งทางภาคเอกสารและภาคสนาม และได้พิจารณาเห็นว่าศักยภาพในการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สภาพแวดล้อมของวัดต่าง ๆ ยังมีสูง ถ้าเพียงแต่จะมีการร่วมมือร่วมใจประสานแนวความคิดและประโยชน์ของทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะสงฆ์ กรรมการวัด องค์การผู้บริหารวัดคือกรมศาสนา และกรมศิลปากรซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการอนุรักษ์และซ่อมแซมวัด การปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของอาคารของวัดให้งดงามเหมาะสมก็จะเป็นไปได้อย่างดี แม้จะต้องอาศัยกำลังงบประมาณและเวลาบ้างก็ตาม

การวิจัยนี้ได้มุ่งเน้นใน การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในส่วนของผังบริเวณซึ่งได้พิจารณา

แล้วว่าบุคลากรของวัดมีความพร้อมในการที่จะพัฒนาส่วนนี้ โดยอาศัยแรงงานของพระภิกษุสามเณร และอาสาสมัครชาวบ้านและใช้งบประมาณไม่มากนัก ผู้วิจัยได้พิจารณาเสนอแนะแนวทางการออกแบบเพื่อปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ในผังบริเวณ ได้แก่

- การปรับปรุงที่ว่างเปิดโล่งส่วนต่าง ๆ
- การจัดภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม
- การกำหนดขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ในเขตวัดให้เหมาะสม

ผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาวัดโดยทั่วไปในบทที่ 3 และการพัฒนาวัดกลุ่มเป้าหมายคือวัดสุวรรณาราม วัดศรีสุธาราม และวัดสุวรรณคีรี ในลักษณะของแผนภูมิและภาพร่าง ผลของการวิจัยนี้คาดว่าจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวัดอาจนำไปใช้ประโยชน์สำหรับการพัฒนาวัดในโครงการและวัดอื่น ๆ ที่มีลักษณะปัญหาคล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลในด้านการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของวัดซึ่งเป็นสถาบันหลักอย่างหนึ่งของสังคมไทย และอาจส่งผลในด้านของการส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยวเพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของไทยอีกด้วย

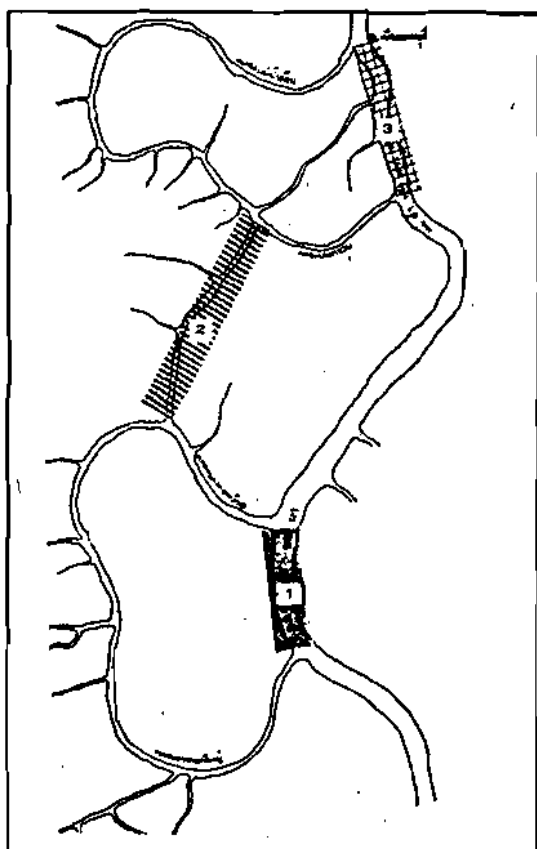
นอกจากนี้ยังอาจเป็นประโยชน์สำหรับนักวิชาการหรือผู้ที่สนใจศึกษาในด้านนี้ ในอันที่จะใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น สำหรับการค้นคว้าวิจัยเพื่อให้ได้ผลงานวิชาการทางด้านอนุรักษ์สภาพแวดล้อมแบบประเพณีไทยและสถาปัตยกรรมต่อไป

เชิงอรรถ

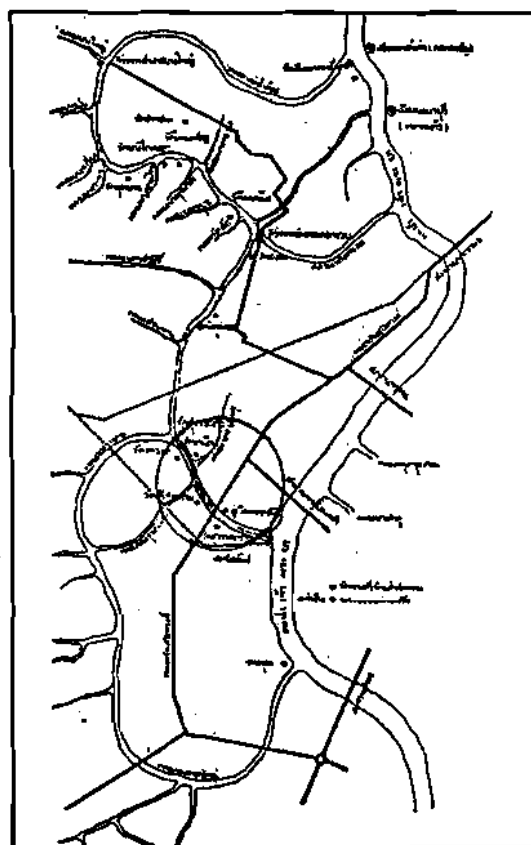
1. กรมศิลปากร : ประวัติวัดสุพรรณาราม พระนคร. โรงพิมพ์กวีพร 2528 หน้า 14.
2. เนตรนภิต นาควัชรและคณะ : วัดในกรุงเทพฯ : การเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (2325-2525) กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525.
3. อรศิริ ปาณินท์และคณะ : การศึกษาเพื่ออนุรักษ์อาคารพักอาศัยและสภาพแวดล้อม-คลองบางกอกน้อย วารสารวิชาการ “หน้าจั่ว”, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เล่ม 4 ปีการศึกษา 2527. กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2528. หน้า 6.
4. อ้างแล้ว หน้า 225.
5. อ้างแล้ว หน้า 4.

บรรณานุกรม

- โชติ กัลยาณมิตร, *สถาปัตยกรรมไทยเดิม*, ลักษณะไทย : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, กรุงเทพฯ, 2525.
- เนตรนภี นาควัชร, บัณฑิต บุนนาค, จุลทัศน์ พยาธรานนท์, *วัดในกรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, กรุงเทพฯ, 2525.
- บัณฑิต บุนนาค, ดวงพร นพคุณ, สุวัฒนา ชาดานิต, *คลองในกรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* กรุงเทพฯ, 2525.
- พรพจน์ สุขเกษมและคณะ, *คู่มือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 1 : วัดในเขตเกาะรัตนโกสินทร์และริมฝั่งคลองธนบุรี : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 2527.
- ศาสนา, กรม *ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1-2 : โรงพิมพ์การศาสนา*, กรุงเทพฯ, 2525.
- ศิลปากร, กรม, *ประวัติวัดสุพรรณาราม : โรงพิมพ์ศิวพร*, พระนคร, 2525.
- ศิลปากร, มหาวิทยาลัย, *มัคคุเทศก์กับการท่องเที่ยว : พิมพ์เนศการพิมพ์*, 2525.
- สถาปัตยกรรมศาสตร์, คณะ, *เอกสารประกอบการอบรมสถาปัตยกรรมร่วมสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 2528.
- สุพรรณาราม, วัด, *ที่ระลึกสมโภชพิธีฉัตรชัยและเครื่องยศสมณศักดิ์ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ*, กรุงเทพฯ, 2522.
- อัมรินทร์ โปราณานนท์, *การคมนาคมทางน้ำในกรุงเทพฯ*, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษ กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี : อัมรินทร์การพิมพ์, กรุงเทพฯ, 2525.
- อรศิริ ปาณินท์และคณะ, *รายงานวิจัยเรื่องลักษณะอาคารพักอาศัยย่านคลองบางกอกน้อย : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 2528.
- อินทรา ยมมณ, *สถาปัตยกรรมไทยที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงสร้างและปฏิสังขรณ์*, สมุดภาพสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ : กรุงเทพฯ, 2526.

แผนที่ 1 แสดงตำแหน่งคลองลัดที่ขุดใน
สมัยอยุธยา

แผนที่ 2 แสดงตำแหน่งของพื้นที่โครงการ
ในคลองบางกอกน้อย

ที่มา : อรศิริ ปาณินท์และคณะ, รายงานวิจัยเรื่องลักษณะอาคารพักอาศัย ย่านคลองบางกอกน้อย ภาควิชา
สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 2528

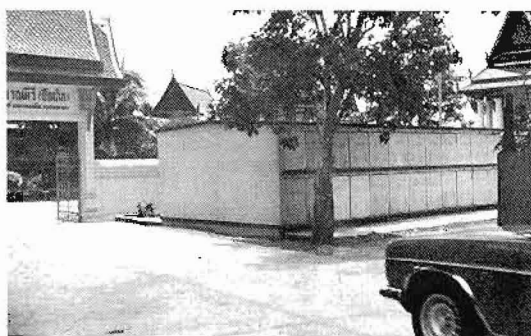
ภาพ 1 ที่ว่างด้านริมน้ำที่ต่อเนื่องกับที่ว่างหน้าพุทธาวาสมีสภาพที่ขาดการดูแล

- วัดศรีสุदारาม

ภาพ 2 ท่าเทียบเรือหน้าวัดด้านคลองบางกอกน้อย เป็นที่ประกอบกิจกรรมอื่นๆ เช่น อาบน้ำ ซักผ้า ฯลฯ

- วัดสุวรรณาราม

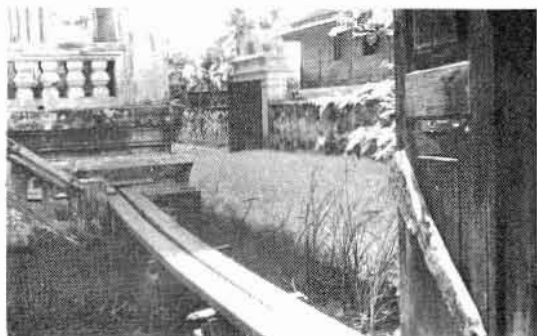
ภาพ 3 สุสานของวัดสุวรรณคีรี ตั้งอยู่ข้างประตูทางเข้าวัดจากด้านถนน ถนนที่เห็นทางขวามือของภาพ คือถนนที่นำเข้าสู่ที่ว่างหน้าเขตพุทธาวาสกว้างประมาณ 2.50 ม.

- วัดสุวรรณคีรี

ภาพ 4 ถนนเชื่อมต่อกับที่จอดรถในส่วนที่ว่างหน้าเขตพุทธาวาส ซ้ายมือเป็นมณฑปพระพุทธรูปจำลองและบ้านพักอาศัย สุดถนนตรงกลางภาพเป็นสะพานคอนกรีตข้ามคลองเชื่อมต่อกับที่ดินเอกชน

- วัดสุวรรณคีรี

ภาพ 5 ภายในเขตพุทธาวาสต้องทำทางเดินเป็นสะพานไม้ทอดจากประตูกำแพงแก้วเข้าสู่อุโบสถเพราะพื้นมีน้ำท่วม และมีสภาพที่ใช้งานไม่สะดวก

– วัดภาวนาภิรตาราม

ภาพ 6 มุมมองผ่านลานรอบอุโบสถไปยังที่ว่างหลังเขตพุทธาวาส ที่ทางวัดให้เช่าติดตั้งกระเช้าสวรรค์ และสร้างโรงจอดรถเพื่อหารายได้

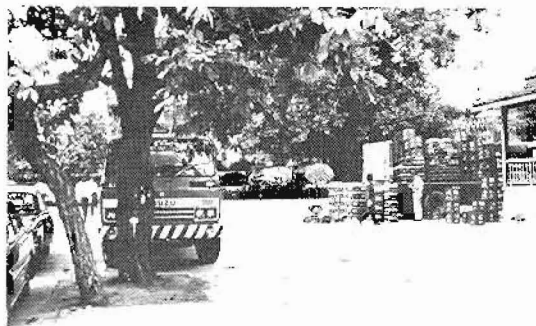
– วัดนายโรง

ภาพ 7 ลานรอบโบสถ์ในสภาพเดิม

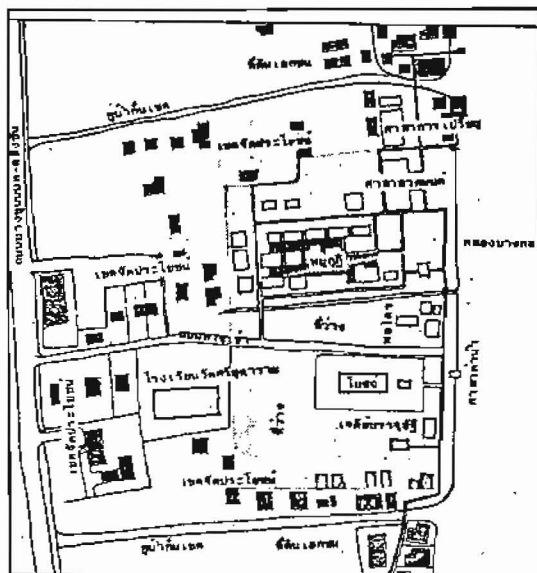
ภาพ 8 ลานรอบโบสถ์ที่ปรับปรุงการปูพื้นผิวแล้ว ด้านหลังเห็นแนวต้นไม้ที่เสนอแนะให้ปลูกในที่ว่างด้านหลังพุทธาวาส เพื่อบังตัวอาคารเรียนที่ขัดกับโบสถ์

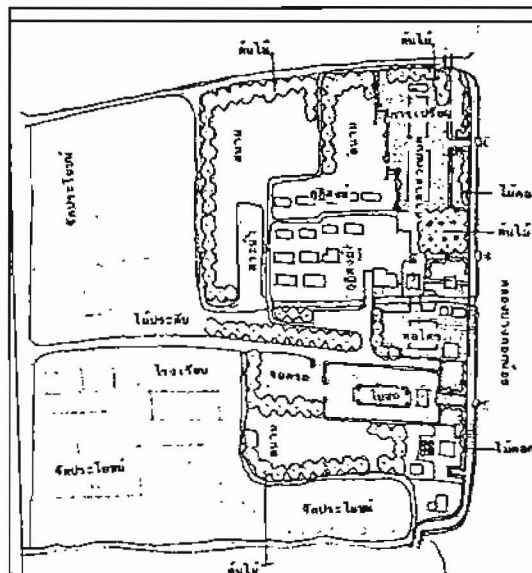
ภาพ 9 ที่ว่างหน้าเขตพุทธาวาสในสภาพเดิม

ภาพ 10 ที่ว่างหน้าเขตพุทธาวาสที่ปรับปรุงแล้ว

แผนที่ 6 แผนผังวัดศรีสุदारามในสภาพเดิม

แผนที่ 7 แผนผังวัดศรีสุदारามที่ปรับปรุงแล้ว

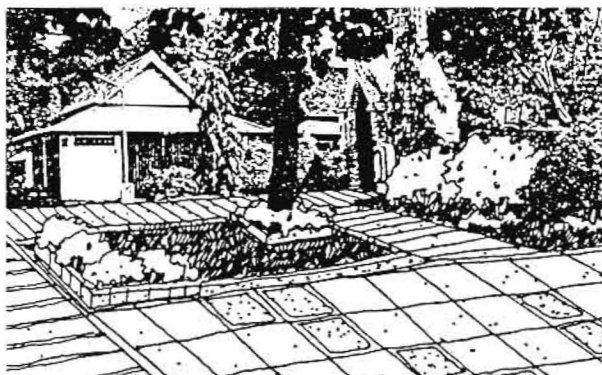
ภาพ 11

ที่ว่างด้านหน้าพุทธาวาสในสภาพเดิม

ภาพ 12

ที่ว่างด้านหน้าพุทธาวาสที่ปรับปรุงแล้ว

ภาพ 13

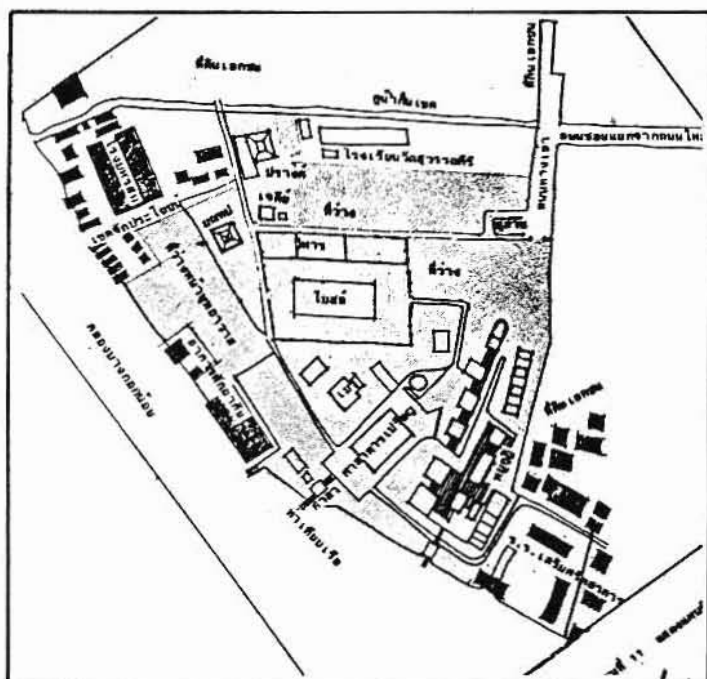
เขื่อนริมคลองบางกอกน้อยในสภาพเดิม

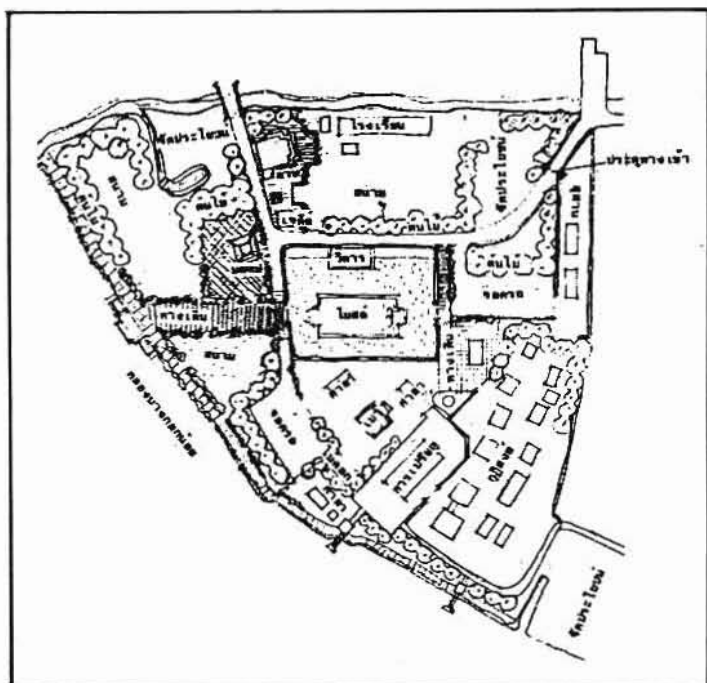
ภาพ 14

เขื่อนริมคลองบางกอกน้อยที่
ปรับปรุงแล้ว

แผนที่ 8 แผนผังวัดสุวรรณารามในสภาพเดิม

แผนที่ 9 แผนผังวัดสุวรรณารามที่ปรับปรุงแล้ว

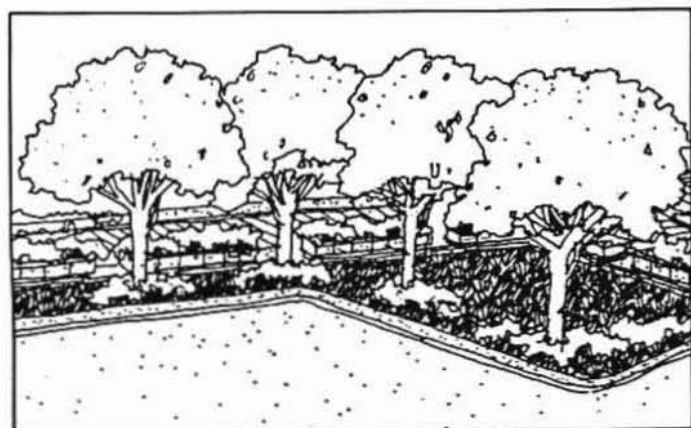
ภาพ 15 ลานรอบมณฑปในสภาพเดิม

ภาพ 16
ลานรอบมณฑปที่ปรับปรุงแล้ว

ภาพ 17 บ้านพักอาศัยที่สร้างริมคลอง
บางกอกน้อยในที่ว่างด้านหน้า
พุทธาวาส

ภาพ 18
ที่ว่างเดียวกับที่ปรับปรุงเป็นส่วน
ที่เปิดโล่งและจัดภูมิสถาปัตย์-
กรรม